

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Modernity in Japan and Serbia in the Second Half of the 19th Century“ (“Модерност у Јапану
и Србији у другој половини XIX века”) **мсп Саве Поповића**

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета Одлуком
број 1103/1 на седници 08. марта 2021. године.

2. Састав Комисије:

др Кајоко Јамасаки, редовни професор, Филолошки факултет у Београд

Ужа научна област: Јапанологија

Датум избора у звање: 16. 07. 2014.

др Дубравка Стојановић, редовни професор, Филозофски факултет у Београду

Ужа научна област: Општа савремена историја

Датум избора у звање: 13. 04. 2016.

др Далибор Кличковић, ванредни професор, Филолошки факултет у Београду

Ужа научна област: Јапанологија

Датум избора у звање: 20. 06. 2017.

др Лука Цулиберг, доцент, Филозофски факултет Универзитета у Љубљани

Ужа научна област: Јапанологија и социологија културе

Датум избора у звање: 28. 06. 2017.

др Наташа Височник Гержељ, доцент, Филозофски факултет Универзитета у Љубљани

Ужа научна област: Јапанологија и антропологија

Датум избора у звање: 3. 12. 2020.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Сава, Душан, Поповић
Датум и место рођења	30. 4. 1989, Београд
Наслов мастер тезе	<i>Конфуцијанске вредности и олимпијска начела у борилачким вештинама</i>
Датум и место одбране мастер тезе	8. 9. 2014, Филолошки факултет, Београд
Научна област из које је стечено академско звање мастера	Јапанологија

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Modernity in Japan and Serbia in the Second Half of the 19th Century“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Саве Поповића обухвата 128 компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: 1. Introduction (стр. 1-8); 2. Framing modernity (9-19); 3. Western Europe, Japan and Serbia and the beginnings of modernity (20-38); 4. Japan and Serbia at the turn of the 20th century (39-63); 5. The implementation of modernity through education in Japan and Serbia (64-87); 6. Intellectual elites as a bearers of modernity in Japan and Serbia (88-114); 7. Conclusions (115-119); Bibliography (120-128). Списак литературе садржи 171 библиографских јединица.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У Уводу кандидат представља предмет свог истраживања и дефинише га као упоредну анализу утицаја модерности на Јапан и Србију у другој половини 19. века. Како се објашњава, појам модерности примењује се на друштва Јапана и Србије друге половине 19. века, јер се обе државе у том раздобљу отварају према Западу. Након Рестаурације Меиђи 1868. године, Јапан руши зидове ка Западу после 250 година самоизолације. У истом том периоду Србија се после вишедеценијске борбе изборила за независност и стекла признање као независна држава на Берлинском конгресу 1878. године. Појашњавајући даље разлоге поређења ових двају примера понешто „закасне модерности“ (стр. 1), кандидат каже следеће: „In the time of their awakening, both of these societies, Japan and Serbia willingly and consciously accepted the rules of this new global game. Regardless of the pace of implementation, they both adopted the same liberal values, adopted western political institutions, decided to educate their intellectuals at western

universities in order to create an intellectual elite and both started the process of modernization through industrialization. Both societies have looked at the West as a successful model for progress, which we can see from the various ways in which Western values affected the society and culture of the day, from large things to small, from the rise of western-style political institutions to fashion. Both nations were two pre-modern societies that have opened up to the West relatively late“ (стр. 1).

Кандидат установљује да су обе земље на институционалном плану примениле готово истоветни „рецепт за успех“ (стр. 1). У наставку, најављује се и теоријски оквир којим ће бити осветљене разлике у њиховом каснијем развојном путу: „This does not mean that both countries did not reach modernity. In order to explain this, we will use the theoretical basis of multiple modernities, developed by S. N. Eisenstadt“ (стр. 1).

Кандидат надаље поставља две опште и две посебне хипотезе које ће усмеравати његово истраживање. *Прву општу хипотезу* дефинише овако: „The acceptance of modernity is not possible without the successful implementation of the Western model of education“ (стр. 3), а *прву посебну хипотезу* на следећи начин: „Contact between the intellectual elite and the West is a necessary prerequisite, but insufficient by itself for the ideas of modernity to be successfully implemented“ (стр. 4). Према *другој појединачној хипотези*, „The modern intellectual elite must be included into the political discourse in order for the ideas of modernity to be successfully implemented“ (стр. 5), док се *другом општом*, најпосле, утврђује и додатно прецизира још један предуслов успешне модернизације: „The success of modernization depends on the reasons for the acceptance of modernity“ (стр. 6)

Поред горе наведених разлога проучавања управо улоге образовања и интелектуалне елите у успешном усвајању парадигме модерности, избор двеју наведених компоненти модернизације кандидат објашњава још и овако: „Имајући у виду свеобухватност појма модерности, овај концепт није могуће у потпуности истражити. Стога смо се одлучили да наше истраживање усредсредимо на два релевантна и повезана показатеља модерности: образовање и интелектуалну елиту“ (Сажетак).

У другом поглављу под насловом „Framing modernity“, кандидат најављује појам модерности као теоријског оквира истраживања. Своје темељне концепте он дефинише позивајући се на изабрану литературу и наводи тврдње према којима Европа представља референтни оквир модерности. Цитирајући Делантија (Delanty), кандидат недвосмислено заступа тезу о глобалној релевантности европске културе: „It was first of all one of the first globally oriented cultures and, as argued, it was a mobile culture that offered those cultures it came into contact with a set of ideas that were easily translatable“ (стр. 12). Као важно теоријско

оснажење упоредног разматрања различитих типова модерности кандидат наводи, у даљој аргументацији недовољно искоришћено, Ајзенштатово (Eisenstadt) гледиште и каже: „Eisenstadt professes that his view on modernity differs to the classical view of the emergence of modernity. Where the classical approach speaks of merging industrial societies in which the political, cultural and industrial progress was an almost conscious and inevitable effort, he builds his view on the rising wave of recognition of a variability of ideologies and dynamics ever more present in the spread of modern societies“ (стр. 13). Истовремено, у смислу референтне културе модерности појам „Европа“ поистовећује се са групом модерних националних држава Западне Европе.

Наговештавајући касније закључке, при крају овог поглавља кандидат констатује следеће: „Regardless of the pace of implementation, both Japan and Serbia adopted the same liberal values, adopted Western political institutions, decided to educate their intellectuals at Western universities in order to reinvigorate their intellectual elites and both started the process of modernization through industrialization. Both societies have looked at the West as a successful model for progress, which we can see from the various ways in which Western values affected the society and culture of the day, from large things to small, from the rise of Western-style political institutions to fashion“ (стр. 19).

Треће поглавље, „Western Europe, Japan and Serbia and the beginnings of modernity“, намењено је постављању истраживачког оквира, који се одређује као „Japan and Serbia and the beginning of their relationship with modernity“ (стр. 20). Кандидат истиче методолошку неопходност излагања прилика у Западној Европи од 18. века, у који смешта прве сусрете с модерношћу, па онда и кроз цео 19. век. Сфера европског Запада ту се експлицитно одређује као идеал коме теже и Јапан и Србија. Наводећи Делантијеве речи, кандидат овако резимира водећу улогу Западне Европе у процесима модерности: „Western Europe was apt to be a role model because its modernity contained ideas that are not *per se* only European“ (стр. 22). Он се ту још једном обраћа цитираној литератури и налази да је „транснационална тенденција“ трајна одлика европске културе Запада. Кандидат даље наговештава да ће се поређење Јапана и Србије вршити у односу на Западну Европу као референтну вредност, и каже: „Solid theoretical framework that contains a control variable must be established; a benchmark of what to look at when comparing Japan and Serbia. We will use Western Europe as that benchmark. Therefore, we will present a closer look of what Western Europe looked like when Japan and Serbia were opening up as new nation states on the global scene. In the mid to late nineteenth century the countries of Western Europe and the United States have had two centuries or more of development, due to the wonders of

the Industrial Revolution. This is important because it also gives us a sense of the difference between the pre-modern and the modern, the agricultural and the industrialized“ (стр. 22).

У потпоглављу 3.2 говори се о раздобљу Едо (1603–1868) као уводном поглављу у модернизацију Јапана. У оквиру ове целине, кандидат се бави различитим опозицијама које су обележиле друштвене односе тог времена: цар-шогуна, централна власт-обласни феудални господари, слојевити односи у оквирима класне поделе друштва, с нагласком на улози самураја.

Потпоглавље 3.3 напушта Јапан и бави се историјским приликама у Србији у контексту борбе за независност и припреме за модерност. Прате се дешавања и међународни положај Србије од Првог српског устанка до доношења Намесничког устава, да би се на крају констатовало да је борба за независност била праћена буђењем раних тежњи ка модерности а међународно признање на Берлинском конгресу било је „прекретница у њеном односу према модерности“ (стр. 38).

Четврто поглавље носи наслов „Japan and Serbia at the turn of the 20th century” и садржи две целине: „Japan in the Wake of the Meiji Restoration“ (4.1) и „Serbia in the Wake of the Independence“ (4.2). Оваквом организацијом успоставља се идејна симетрија међу двома земљама које ће дисертација у њиховом процесу стицања модерности додуше и даље углавном третирати одвојено, иако у оквиру координата задатих овим паралелизмом. На почетку, кандидат изражава одређени опрез према довођењу премодерних друштава Јапана и Србије у исту поредбену равн: „Although it is by a bit of a stretch of the imagination that we can draw direct parallels between pre-modern Japan and Serbia, it is not impossible to see the strands of similarities of the two states in many ways. The one interesting parallel is the need for these two pre-modern societies to adopt a Western model in order to escape their respective ‘hegemons’“ (стр. 39).

Кандидат указује на *Царски неточлани завет (Gokajō no goseimon)* из априла 1868. године као на декларативно опредељивање за модерност, а нарочито наглашава значај 5. члана којим се најављује улога страних знања у учвршћивању империјалне власти. Позивањем на Јансена (Jansen) и касније на Гордона (Gordon) наговештава се сложеност предстојећег процеса укључивања у модерност, иако комплексност овог процеса и пратеће последице у наставку дисертације нису дубље проблематизоване. Кандидат наводи појединости историјских догађаја који су донели рушење шогуна и рестаурацију царске власти, истичући посебно брзину и ефикасност тог процеса: „One of the most amazing features of the Meiji Restoration was surely the sheer speed with which the new government operated and decided to go 'out with the old, in with the new', dismantling the old system and while dismantling it, building a

new one in its stead. When one reads and researches this from today's perspective it looks like a swift change, as if a very capable team made up of a wrecking crew and a building crew went together and reshaped the country“ (стр. 46). Оцењујући вредности политичких промена и новина у контексту модерности, кандидат на крају овог потпоглавља каже: „Finally, the promulgation of the Constitution, the creation of the modern cabinet system, and the subsequent formation of a national assembly was an undeniable marker of the influence of modernity in Japan in the early Meiji years“ (стр. 54).

Надаље се сличан поступак излагања историјских дешавања и оцене њиховог значаја за модернизацију земље понавља и у случају Србије тог времена. Кандидат детаљно говори о формирању политичког живота у Србији, посвећујући нарочиту пажњу настанку и деловању политичких странака. Што се потенцијала за модернизацију тиче, кандидат наводи Стевана К. Павловића и потврђује да је за владавине краља Петра модернизација у Србији још била спора, понајвише због неразвијености интелектуалне елите. У закључку прегледа политичких дешавања кандидат, још једном се позивајући на Павловића, констатује следеће: „This was a period that was also marked by the Annexation Crisis of 1908, where tensions rose between Serbia and Austria Hungary, the First and Second Balkan Wars where Serbia gained territories and has shown itself as an able military force. King Petar I ruled until 1914. From June 24th 1914 onwards his son, Aleksandar Karađorđević, who will later become King of Yugoslavia, rules as regent“ (стр. 63).

У петом поглављу „The implementation of modernity through education in Japan and Serbia” кандидат се бави улогом образовања у „имплементацији модерности“, што је у Уводу најављено као прва од две кључне теме за анализу модерности у овој дисертацији. Кандидат примећује значај образовања за модерност, што објашњава на следећи начин: „It would be right to explain in more detail why we chose education for our research. Education is a vehicle of modernity. By this we mean that education is effective at creating and perpetuating the ideas of modernity. This is evident through the study of the Western model of modernity. In this case education was an important factor in reaching modernization, prosperity and industrialization for several reasons“ (стр. 64). Водећи се овом претпоставком, значај обавезног образовања даље објашњава као основу стварања и одржавања националног идентитета, као и креирања лојалних субјеката и носилаца државне администрације. Организованим слањем будућих кадрова на студије у иностранство и њиховим упошљавањем по повратку, најзад, гради се интелектуална елита.

Садржину, усмерење и циљ излагања у двама потпоглављима, „Educational Policies in Meiji Japan“ (5.1) и „Development of Education System in Serbia throughout the 19th century“ (5.2), кандидат овако најављује: „We will demonstrate the state of affairs in educational systems in Japan and Serbia, using the legal framework as a starting point. Further on, we will look at the efficacy of the relevant laws in practice in both countries, as well as the challenges in making these laws into practice. We will explain how the elementary, middle and university education were conceived. We will also mention states’ policies to send abroad students in order to establish contact with the West. This is an important trait of educational policies having in mind that another thesis statement is that contact between the intellectual elite and the West is a necessary prerequisite for the ideas of modernity to be successfully implemented“ (стр. 65).

Премда се ова теоријска теза не продубљује систематски, кандидат се кратко осврће на почетни концепт *вишеструких модерности* и помиње синкретизам Истока и Запада у новом образовном систему: „Japanese leaders did not impede the traditional aspects of Eastern thought. Rather they sought to comprehensively connect these, at first glance diverging discourses. It is useful to reiterate that this is yet another example of multiple modernities at work“ (стр. 69). Ипак, изнова се наглашава званична политика којом се познавање западних друштава утврђује као основна квалификација политичке елите. У условима већ обимног присуства повратника са студија у иностранству у државној управи, таквим свеобухватним ангажовањем „страних ђака“, сматра кандидат, обезбеђен је даљи доток модерних идеја, што је обележило друштво ере Меиђија у целини.

Преглед прилика у образовању у Србији (5.2) почиње од осврта на његове почетке са Доситејем Обрадовићем, да би се у наставку пратио развој самосталног школства почев од 1830. године и хатишерифа којим се признаје право Србији да организује наставу на српском језику. У наставку следи подробно излагање о законским актима којима се даље устројавао образовни систем. Ослањајући се понајвише на радове Љубинке Трговчевић, кандидат разматра питање од средишњег интереса за своју дисертацију: процес изградње интелектуалне елите школовањем државних кадрова у иностранним универзитетским центрима. Ово поглавље кандидат закључује следећим речима: „Our aim is to present traces of modernity in Serbia and it is without doubt that they did emerge and started to grow from the mid-nineteenth century. Also, there is no doubt that modernity was especially being cultivated by a slowly emerging intellectual elite. The intellectual elite, educated both abroad at western universities, as well as in Serbian universities proved precious in planting the seed of modernity in Serbia“ (стр. 87).

Шесто, и последње, поглавље ове дисертације носи наслов „Intellectual elites as a bearers of modernity in Japan and Serbia”. На почетку, кандидат још једном потврђује значај интелектуалних контаката са друштвима Запада и наглашава практични политички значај интелектуалне елите: „As we have established, this contact is of the utmost importance in order for the ideas of modernity to reach new societies. However, it is necessary that these ideas be accepted not only among the intellectual elite, but also among those who are decision makers in these societies. Therefore, our next thesis statement is that the modern intellectual elite must be included into the political discourse in order for the ideas of modernity to be successfully implemented“ (стр. 88). Као и у ранијим поглављима, и овоме се одговарајући процеси прате у два одвојеним целинама: „Intellectual elite in Japan“ (6.1 и 6.1.1 „The Iwakura mission“) и „Intellectual elite in Serbia“ (6.2).

У контексту Јапана, кандидат представља деловање неколицине представника те елите, међу којима су Ито Хиробуми, Мори Аринори, Фукузава Јукићи, и др. У том смислу, истиче се модернизаторски значај групе *Меирокуша*, за коју кандидат каже следеће: „This was a group that most definitely wanted to create a new society and wanted to move away from the traditional order“ (стр. 93). Надаље се пажња посвећује поглавито значају двојице представника ове групе, конзервативнијем Мори Аринорију и либералном Фукузава Јукићију. Конкретно дипломатско деловање владе током периода Меиђи на Западу показује се на примеру изасланства Ивакура.

Говорећи о интелектуалној елити у Србији из овог периода, кандидат даје следеће објашњење: „The intellectual elite in Serbia from the mid-nineteenth century onwards was of paramount importance. This was a consequence of the fact that Serbia was a society that lacked distinct interest groups who were integral to the promotion of modernity in Western Europe. These distinct groups were a part of a broader notion of civil society that developed through centuries of gradual social, cultural, industrial and political progress. With the lack of these groups the only way an individual could distinguish himself on the social ladder was through education“ (стр. 105). У том смислу, нарочито се истиче значај политичких странака: „Political parties epitomize the intricate relationship between the intellectual and political elites in Serbia“ (стр. 105). Као и случају Јапана, кандидат улогу елита сагледава кроз представљање деловања појединих репрезентативних личности, међу којима нарочито истиче тројицу: Стојана Новаковића, Милана Пироћанца и Николу Пашића.

На примеру овог последњег, кандидат примећује сличност са јанпанском праксом и каже: „There are similarities in the philosophy of the Meiji Period of Japanese Spirit, Western

Technology or *wakon yōsai*, with the philosophy of Nikola Pašić who advocated that Serbs should take a similar route of selective implementation of Western technologies and couple them with the Slavic spirit“ (стр. 113). У наставку, кандидат као занимљивост износи запажање које се односи на климу унутар интелектуално-политичких елита Јапана и Србије: „An interesting parallel can be drawn on the differences in the political and ideological opinions within the elites in Japan and Serbia. We may harken back to the differing opinions within the Meirokusha. The Meirokusha was taken as a hub of intellectuals and bureaucrat-intellectuals who gathered people with difference in approach. Despite these differences, this society was based on debate and tolerance and was striving towards the same goal. On the other hand, difference of opinion in the public sphere in Serbia was met with disapproval and even violent intolerance“ (стр. 113).

Позивајући се још једном на радове Љубинке Трговчевић и Олге Поповић Обрадовић, кандидат овако закључује дискусију овог последњег поглавља: „It is without a doubt that Pašić left a strong mark on the history of Serbia and its political life. He was a true representative of the political elite. Even though he was educated at the Western university, he did not engage in his profession for more than a short period in 1874. However, he was very influential in the politics of Serbia at the crossroads of centuries. When he died “the foreign press wrote about him as the ‘uncrowned king’ of Serbia“ (стр. 114).

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. “The Hero is One, Cultures Call it by Many Names: A Comparison of Superhero Stories in America and Japan” у Драган Бошковић, Марија Лојаница (ур.) *Америка*, зборник радова, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2017, стр.151-164, ISBN: 978-86-80796-13-0.
2. “For Real Men Only: The Influence of Media on Masculinity”, Albanian Society for the Study of English (ASSE), *English Studies in Albania*, Vol. 6, No. 1, Spring 2015, pp. 95-107, ISSN: 2078-7413.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У Закључку на нешто више од четири стране кандидат, углавном следећи структуру и садржину дисертације по поглављима, резимира закључке свог истраживања.

У најави излагања резултата, он каже следеће: „Finally, we can therefore come to our conclusions. In this part of the doctoral dissertation we will structure our final arguments around the hypotheses presented in Chapter 1“ (стр 115).

Још једном подсећајући на своју *прву општу хипотезу*, кандидат каже: „The first general hypothesis of the research was that the acceptance of modernity is not possible without the successful implementation of the Western model of education. This successful implementation entails the creation of a comprehensive system of education – starting from elementary school, through various types of high schools, to institutions of higher education.“

С тим у вези, у области основног школства доносе се закони којима се предвиђа обавезно образовање. Координацијом надлежног министарства, усклађује се и стандардизује школски програм и изграђује мрежа школа. Како кандидат примећује, ово ће значити унапређивање писмености у обема земљама. Такође, закључује се да је образовање пресудно утицало на формирање националног идентитета.

Што се улоге средњошколског образовања у процесима модерности тиче, кандидат указује да је оно модерности доприносило обезбеђујући нове полазнике високошколских институција и кадрове за државну управу. Стручно образовање овог нивоа, такође, створило је нову генерацију наставника основних школа.

Заједно са универзитетским образовањем, на овај начин створен је „вертикални систем образовања“ са капацитетом самоодрживости. Кандидат каже: „Through the prism of education reforms we are able to better understand the lengths to which the governments and the elites in Japan and Serbia were ready to go to in order to position themselves on the international scene. Therefore, we can conclude that in Japan and Serbia education was used as a tool for a cultural and national rebirth“ (стр. 116).

У Закључку се кандидат враћа и двома *појединачним хипотезама*, првој која каже да су контакти интелектуалне елите са Западом били непходан предуслов модерности, али недовољан да би нове идеје биле успешно примењене; ово се може постићи, каже се у другој хипотези, тек укључивањем интелектуалне елите у политички дискурс.

Поновивши изабране делове ранијег аргументовања ових хипотеза, кандидат понавља другу општу хипотезу: „The second general hypothesis of the doctoral dissertation is that the success of modernization depends on the reasons for the acceptance of modernity. Namely, ideas and values of modernity can be acquired by the individuals and later disseminated

through educational and political discourse. However, the reason of the acceptance of these ideas would affect its implementation and success“ (стр. 118). Разлог прихватања модерности у Јапану кандидат идентификује као тежњу изједначавања са светским силама. Особеност „јапанске модерности“ он налази управо у образовању, и каже: „This ‘Japanese modernity’ can be seen by looking at the establishment of its education system. Japan did embrace Western mechanisms in education, especially in the formative years of the Meiji state. Later on, having established a firm system, they imbued that system with their traditional learning, with the Emperor at the center, as a unifying force“ (стр. 118).

Истичући стабилност земље као важну одлику Јапана раздобља Меиђи, кандидат наглашава „синкретистичку“ природу као специфичност јапанског типа модерности: „Japan succeeded in accepting the foreign as its inherent characteristic – the dichotomy between domestic and foreign was abridged by the slogan *wakon yōsai* ‘Japanese spirit, Western Technology’“ (стр. 118).

Кандидат сматра да је, насупрот Јапану, Србија била „природније“ изложена идејама модерности, те да стога није било потребе за организовањем посебних изасланстава попут јапанске дипломатске мисије Ивакура. Насупрот Јапану, закључује се, у Србији је недостајало ширег консензуса међу интелектуалним и политичким чиниоцима у погледу начина друштвено-политичке организације, што се одразило на имплементацију идеја модерности.

Свој Закључак кандидат завршава управо освртом на изазове и успех модерности у Србији: „Yes, Serbia was a newly independent state. Yes, it had made several leaps toward modernity that are to be lauded. However, Serbia was a young country, with democracy at its very infancy and fragile state, with institutions yet to be built. What we mean by this is in order for an institution to exist, not as an edifice in its literal form, but in the mind of the people, as a complex system of beliefs, it needs to show perseverance in the face of adversity. It needs to stand the test of time. However, in the beginnings of the 20th century Serbia had yet to build such an institution, not only in the minds of intellectuals but to instill it in the national spirit“ (стр. 119).

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Прво што се примећује у докторској дисертацији „Modernity in Japan and Serbia in the Second Half of the 19th Century“ јесте њен невелики обим: са Закључком, ова теза садржи 119 страница текста, што је оскудно с обзиром на то да је реч о компаративној теми која изискује исцрпан преглед и анализу грађе из сасвим различитих извора.

У Сажетку, аутор нас на следећи начин обавештава о мотивима да се у дисертацији бави аспектима модерности у Јапану и Србији: „The subject of the thesis is a comparative analysis of the influences of modernity in Japan and Serbia in the second half of the 19th century. Modernity is used as the theoretical framework of the research“ (**Abstract**). Већ овакво утемељење истраживања оставља повода вишеструким сумњама у погледу методологије и коначног исхода. Говоримо ли, наиме, просто о „утицајима модерности“ на друштва Јапана и Србије у назначеном раздобљу или је тема учествовање ових друштава у парадигми модерности као националном пројекту? У наставку, каже се још и ово: „Modernity is used as the theoretical framework of the research“ (**Abstract**). Поставља се, дакле, питање може ли „модерност“ као таква бити јединствен теоријски оквир, ако знамо да постоји мноштво теоријских оквира којима се покушавају описати и објаснити управо феномен односно концепт модерности.

Може се приметити да је ова дисертација мотивисана пре свега модерношћу као честом темом код једног дела аутора који се Јапаном код нас баве, иако је, како се каже, из разлога практичности и „концизности“, кандидат за предмет поређења одабрао два њена аспекта. Наиме, одлука да се област истраживања „сузи“ објашњава се на следећи начин: „Having in mind the comprehensiveness of the notion of modernity, it is not possible to study this concept in its entirety. Therefore, we decided to narrow our research by focusing on two relevant and intertwined indicators of modernity: education and the intellectual elite“ (**Abstract**). Могло би се, дакле, чак закључити то да је избор управо ових сегмената готово случајан, што наговештава и чињеница да овакав приступ није спецификован ни у наслову, нити сама структура дисертације убедљиво показује ток и развој истраживања у том правцу.

Кандидат даје овакву дефиницију модерности: „Modernity is a term used in the humanities and social sciences to define both a historical period, as well as a collection of particular socio-cultural norms, attitudes and practices that began in post-medieval Europe and have developed since, in various ways and at various times around the world“ (**стр. 1**). Уочљива је, међутим, непобитна сличност ове дефиниције с оном коју налазимо на сајту Wikiquote:

„Modernity is a term used in the humanities and social sciences to designate both a historical period (the modern era), as well as the ensemble of particular socio-cultural norms, attitudes and practices that arose in post-medieval Europe and have developed since, in various ways and at various times, around the world.“ (<https://en.wikiquote.org/wiki/Modernity#M>).

Чак и сам теоријски оквир који је ограничен искључиво на виђење модерности из угла европског Запада, није касније доследно примењен ни у дискусији ни у закључку дисертације. Уз то, у дисертацији се аргументи заснивају на традиционалној идеји модерности као историјском *прекиду* – окончању аграрне прошлости и рађању индустријске садашњости. Осим тога, инсистира се на одржавању фундаменталне разлике између Европе и остатка света, што је гледиште које је последњих деценија критиковано као проблематична и застарела дихотомија у упоредном промишљању Истока и Запада.

Премда се на страницама овог рада могу наћи подробни наводи о историјским дешавањима, приметно је детерминистичко и некритичко приступање модерности, пре свега у случају Јапана, као монолитном и једнозначном процесу са јединственом агендом која се не може даље проблематизовати. Са удаљености од готово век и по након почетака модернизације у Јапану, очекивало би се да аутор доследно заузме одређену критичку дистанцу, уместо да се његов глас практично поистовети с перспективама оновремене политичке и интелектуалне елите. У том смислу, приметно је одсуство и погледа из угла књижевности и језика, што би морало бити обавезујуће за истраживање које се спроводи на Филолошком факултету. Искључиво историјско-политички дискурс дисертације, уз већ поменути оскудност у вишегласју различитих приступа и начина евалуације теме модерности, наговештавају нам то да ова теза није настала на основу филолошког увида и анализе дискусра, нити је, према томе, филолошком делу академске јавности намењена.

У вези с претходно реченим, потребно је приметити да аутор најављује комплекснију перспективу позивањем на рад израелског социолога С. Н. Ајзенштата и његов концепт *вишеструких модерности*. У закључку дисертације, међутим, не могу се наћи резултати конкретне анализе и докази који би оправдали позивање на Ајзенштатову теорију и пружили нам увид у то какви су то обрасци и исходи модерности на делу били у Јапану и Србији. О томе да је најављена вишеструкост идентитета модерности у овом раду тек номинална, али не заиста и реализована, вероватно довољно казује оно што аутор назива „Првом општом хипотезом“, која овако гласи: „The acceptance of modernity is not

possible without the successful implementation of the Western model of education“ (**Abstract**). Сасвим далеко од сваке могућности алтернативне модерности, теза управо као да прописује главни услов модерности уопште: успешну имплементацију западног модела образовања. У том је смислу ова дисертација латентно нормативне природе, будући да полази од једне модерности и да прописује једини начин њеног успешног прихватања.

На крају, остајемо ускраћени за сазнање о томе на којим је научним мотивима и на којим критеријумима било засновано ово упоредно разматрање модерности двеју земаља. Образовање и друштвене елите две су обимне и самосталне теме у оквиру модерности, које се, нарочито не у компаративном приступу, не могу ваљано истражити и приказати на тек нешто више од педесет страница, колико у овој дисертација њена два средишња поглавља садрже. После недовољне интеграције циља истраживања, теоријско-методолошког оквира и дискусије на нивоу целе дисертације, у завршном одељку „Conclusions“ не налазимо очекиване закључке који би разумевање теме одвели значајно даље од почетних хипотеза, упркос њеној знатној информативности. Јапан и Србија, иако насловом дисертације назначени за аутентично и интерактивно поређење њихових модела модерности, не долазе до тачке преплитања и праве компаративне анализе чак ни у самом закључку.

Оно што вероватно указује на основну слабост дисертације, и што је управо условило изостанак убедљивијих, те методолошки поткрепљених и систематизованих закључака, јесте утисак да је удео ауторове оригиналне и аналитичке мисли у њој недовољан. Текст дисертације тако садржи мноштво страница чија се садржина исцрпљује у навођењу или парафразирању литературе, а најчешће је реч о принципу узастопног навођења из дела аутора релеватног за ту област. Наиме, текст на укупно 119 страница садржи чак 714 напомена које упућују на референтну литературу. Напомена друге врсте у овој дисертацији готово и нема. На страници 16, на пример, налазимо чак девет напомена које се односе на рад само једног аутора. Једина ауторска реченица ту такође представља коментар, а заправо понављање, претходног цитата. Исто тако, налазимо да су неки аутори цитирани или парафразирани у необично великом обиму (нпр. Jansen 82 пута, Wittrock 40 пута итд.), а ипак је број цитираних извора на крају сразмерно мали, бар у односу на огроман број библиографских напомена.

Парафразе и цитати требало би да послуже као илустрација или доказ за тврдње које кандидат износи, те да и саме буду предмет критичке анализе у складу са изабраним теоријским приступом, уместо да се безрезервно и несистематски усвајају као што је то случај у овој докторској дисертацији. Стиче се утисак да парафразе и цитати у овом случају колажно сачињавају окосницу рада, те да их кандидат арбитрарно уводи у великом броју попуњавајући њима ионако оскудан радни простор и изнова препричавајући већ речено како би се избегла одговорност изношења сопственог мишљења.

Поред наведених проблема у методологији и вођењу дискусије, проблематичан је и одабир саме литературе.

У Литератури се могу наћи библиографске јединице којима се кандидат у тексту дисертације није служио (на пример, BAUMAN, Richard and Charles L. Briggs 2003; BENEDICT, Ruth. 1967; ČALIĆ, Mari- Žanin 2004; CARRIER, James G. 2003; COHEN, Jean L. and Andrew Arato 1997 итд.).

У обради питања у вези с Јапаном, кандидат није користио у довољној мери литературу јапанских аутора, и то не само ону на јапанском језику, коју уопште није консултовао, већ нису узети у обзир ни еминентни јапански аутори који пишу на енглеском језику о темама модерности и периода Меиђи. Коришћена литература на енглеском језику на тему модерности у Јапану страних аутора припада категорији општих, уџбеничких референци, уз приметну оскудност радова из стручне периодике који се баве конкретним аспектима модерности. Литература таквог општег типа нужно је ограничена у своме домашају.

Радови већине цитираних српских историчара, иако релевантни, махом припадају традиционалној историографској школи која није користила теоријске концепте у тумачењу прошлости. У самој српској историографији вођене су значајне дебате о европским утицајима током 19. века, што се у раду не узима у обзир. Постоје историчари (на пример, Д. Батаковић и М. Ст. Протић) који те утицаје тумаче на битно другачији начин од оних на које се кандидат ослања. Дилема у погледу дубине и природе прихватања европских модела веома је значајна за укупно тумачење новије српске историје. Нешто слично може се казати и за Јапан, а кандидат је пропустио да примети важне чињенице као што је та да су се првих деценија 20. века међу јапанским

интелектуалцима водиле озбиљне дискусије којима су се изражавали критички ставови и снажна потреба да западњачки видови модерности у Јапану буду релативизовани и превазиђени домаћим моделима.

Тек по стицању темељних и продубљених увида може се расправљати о крупним питањима као што су модернизација образовања и улога друштвених елита. Циљ докторске дисертације тешко да се може састојати у разумевању модерности као сврхе и циља историјског процеса. Неопходно је унутар самог њеног феномена теоријски и методолошки непрестано освешћивати деловање сила које се не дају подвести под једнозначне концепте и хомогенизовати у служби остваривања скривене телеологије и модерности као историјског идеала.

У Оцени извештаја о провери оригиналности докторске дисертације коју је 16. 7. 2020. године предао ментор, проф. др Љиљана Марковић, стоји следеће:
„На основу *“Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду”* и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације е „Модерност у Јапану и Србији у другој половини XIX века“ аутора мср Саве Поповића, констатујем да утврђено подударње текста износи **14%**.“ Ментор даље тврди да је овај степен подударности последица „цитата, личних имена и библиографских података о коришћеној литератури и изворима, тзв. општих места и података, као и претходно публикованих резултата докторандових истраживања, који су проистекли из његове дисертације, што је у складу са чланом 9. Правилника.“

Међутим, у дисертацији Саве Поповића нисмо пронашли „претходно публиковане резултате докторандових истраживања, који су проистекли из његове дисертације“, јер ни у тексту дисертације ни у Литератури није наведена ниједна библиографска јединица самог кандидата.

IX ПРЕДЛОГ

Имајући у виду оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања која су изнета у VIII одељку извештаја, Комисија констатује да докторска теза мср Саве Поповића не задовољава академски критеријум и да је потребно да кандидат исправи све грешке које су

наведене у извештају. Због свега реченог, Комисија враћа мр Сави Поповићу докторску дисертацију под називом „Modernity in Japan and Serbia in the Second Half of the 19th Century“ на дораду, након чега рад поново иде на преглед и оцену. Рок за дораду је 14. јула 2021. године.

20. 04. 2021. године

У Београду

Комисија:

др Кајоко Јамасаки, ред. проф.

др Дубравка Стојановић, ред. проф.

др Далибор Кличковић, ванред. проф.

др Лука Цулиберг, доц.

др Наташа Височник Гержељ, доц.